

Hendrik Jacobus Jut

1851 - 2001

Nederlands beruchtste moordenaar 150 jaar geleden geboren
Een verhaal over hem en zijn voorouders

door

J. Heemskerk

*Dit artikel is gepubliceerd in Kronieken, 2000, een uitgave van de
Genealogische Vereniging Prometheus*

De Kop van Jut. Een kermisattractie dat als algemeen bekend beschouwd mag worden. De herkomst van de naam ervan is in de loop van de honderdvijfentwintig jaar dat dit apparaat zo heet minder bekend geraakt. In 1870 is in Nederland de doodstraf afgeschaft. Twee jaar later vond in Den Haag een roofmoord plaats, die als buitengewoon gruwelijk ervaren werd en vooral een onveiligheid opriep, omdat de dader tweeëneenhalf jaar vrij had rondgelopen eer hij gepakt werd. Het maakte, dat men de dader ervan liever aan de galg gezien had, in plaats van de levenslange gevangenisstraf die hij nu kreeg. Deze dader, over wie later verder, was Hendrik Jacobus Jut. Een kermisexploitant met zakelijk inzicht zag hierin een gat in de markt. Met het slaan op de krachtmachine kon men zijn gevoel van onveiligheid ontladen, door zich erbij te verbeelden op het hoofd van de moordenaar Jut te slaan. Zo gaf hij het toestel de naam 'De Kop van Jut'. De bewuste moord is gepleegd op 13 december 1872. Slachtoffers waren de weduwe Van der Kouwen en haar dienstbode Leentje Beeloo. Deze weduwe raakte in 1864 door het verkrijgen van een erfenis gefortuneerd. Zij kon zich toen de koop van een huis aan de Bocht van Guinee veroorloven (nr. 25). In die tijd was dit een straat van meer vermogenden. Thans heet dit Huygenspark. Door nieuwbouw is van die sfeer niet veel meer over. Een zwakheid van de vrouw was, dat zij haar rijkdommen graag aan anderen toonde. Dit is haar helaas noodlottig geworden.

In 1872 kwam bij haar in dienst een zekere Christina Goedvolk. De weduwe raakte op het meisje erg gesteld. Naar de maatstaven van die tijd had Christina evenwel geen vlekkeloos bestaan geleid. Op 18-jarige leeftijd kreeg zij als ongehuwde moeder te Delft een dochter en twee jaar later in 1867 in Rotterdam een zoon. Beide kinderen zijn in hun eerste levensjaar overleden. In oktober 1872 raakte zij, inmiddels 25 jaar oud, weer zwanger. De vader was een vier jaar jongere kelner, Hendrik Jacobus Jut. Zij wilde graag met hem trouwen. Maar financieel was dat een probleem. Jut was werkloos geworden en was nagenoeg door zijn spaargeld heen. Omdat de weduwe ook aan Christina haar rijkdommen getoond had, wist Jut, dat er bij de weduwe wat te halen was. Hij overwoog, omdat de weduwe op Christina gesteld was, of deze, ondanks dat Christina van dienst gewisseld was en per 1 november niet meer bij haar werkte, hen misschien uit de geldnood wilde helpen. Maar hij zag er toch vanaf. En daarna is hij tot zijn gewelddadig voornemen gekomen. Jut leende 10 gulden van zijn moeder om er twee pistolen en een dolk van te kopen. De daad was gepland op Sinterklaasavond, maar mislukte, omdat het dienstmeisje onraad bespeurde. Een nieuwe poging vond plaats op 13 december en toen met succes. Jut en Christina belden aan en werden als vertrouwde mensen binnen gelaten. Christina ging naar boven naar Mevrouw en Jut volgde het dienstmeisje naar de keuken. Toen deze op een gegeven moment haar rug naar hem toekeerde, stak hij haar onmiddellijk neer. Jut riep toen naar boven, dat het meisje onwel was geworden. Mevrouw kwam daarop naar beneden en toen stak Jut ook haar

neer, nadat er eerst nog een worsteling had plaatsgevonden, waarbij Jut zich verwondde. Met medeneming van geld, de sieraden en de effecten van de vrouw verlieten zij het huis. De moord werd de volgende avond ontdekt. De politie tastte volledig in het duister. Er werd iemand aangehouden, op wie zich alle haat richtte. De man probeerde zich in zijn cel op te hangen. Later werden nog twee mensen aangehouden. Na elf maanden werden alle drie vrijgelaten, omdat elke aanwijzing tot betrokkenheid ontbrak. Jut en Christina trouwden op 19 febr. 1873 te Den Haag en vertrokken op 8 maart naar New York. Daar maakten zij de sieraden te gelde (320 dollar) en verzilverden zij voor ruim tienduizend dollar aan effecten. Eind maart keerden zij via Liverpool weer terug en gingen begin mei in Vught wonen. Op 2 juli werd aldaar hun kind geboren, een dochter die de fraaie namen Angelica Arabella Cassandra Christina kreeg. Ook hier vonden zij hun rust niet. Door zijn gespeel met vuurwapens op kippen werd de verhouding met de burens er niet beter op. In 1874 woonden zij een half jaar in Zuid-Afrika. Daarna zijn zij in Rotterdam gaan wonen, waar Jut een logement en koffiehuis aan het Haagse Veer kocht. Daar is het uiteindelijk aan het licht gekomen. Een bekende van Jut was verbaasd over de welgesteldheid van hem. Onder een borrel in een gesprek over spiritisme werd dit naar de moord in Den Haag geleid en bekende Jut deze moord gepleegd te hebben.

Het uiteindelijk bewijs kwam bij huiszoeking aan het licht: een briefje met het handschrift van de heer Van der Kouwen (de overleden man van de vermoorde weduwe Van der Kouwen) dat tussen de voorwerpen zat. Jut en zijn vrouw werden gearresteerd. Op 15 maart 1876 deed het gerechtshof in Den Haag uitspraak. Het vonnis voor Jut was levenslang. Zijn vrouw kreeg twaalf jaar.¹ Jut heeft hier maar twee jaar van uitgezeten. Hij overleed in 1878 in de strafgevangenis van Leeuwarden. Het hoofd van Jut is daarna naar de afdeling pathologie van de universiteit van Groningen overgebracht, waar het jarenlang op spiritus te kijk heeft gestaan als studie-object voor studenten.² Zijn vrouw heeft haar straf wel uitgezeten. In 1888 kwam zij vrij. In 1890 kwam zij wegens diefstal van twee paraplu's en twee stukken zeep in Amsterdam wederom achter de tralies.³ Nu voor twee jaar. Na haar vrijlating vestigde zij zich in Haarlem. In 1896 is zij daar hertrouwd met Albert Heinrich Johann Münnemann, een uit Duitsland afkomstige smid die zich in 1892 vanuit Amsterdam in Haarlem gevestigd had. Christina's dochter heeft in 1898 deze naam bij Koninklijk Besluit aangenomen. Ondanks dat zij een jaar tevoren getrouwd was en met haar mans naam Sonnevile door het leven kon gaan, wilde zij toch van die bezoedelde naam Jut af. Christina's man overleed in 1907. Zijzelf overleed in 1926.

Uit welk milieu kwam Jut?

Hij is geboren te Den Haag op 19 juli 1851 als buitenechtelijk kind van Maria Geertruida Jut. Na hem kreeg zij in 1853 nog een buitenechtelijk kind, waarna zij in 1855 te Den Haag trouwde met de weduwnaar George Hendrik Haffner. Uit dit huwelijk kreeg zij drie kinderen. In 1859 werd zij weduwe. Zij vertrok hierna naar Rotterdam waar zij als ongehuwde nog drie maal een dochter kreeg. Tenslotte in 1868 in Leiden nog weer een dochter. Zij was toen 41 jaar. Juts moeder kwam nu niet direct uit een patriciërsgezin, maar dit was wel welgesteld. Haar ouders, Jacobus Jut en Catharina Suzanna Adriana de Wit, woonden te Den Haag, waar ze in 1822 zijn getrouwd. Jacobus was in de eerste jaren van zijn huwelijk achtereenvolgens opperman, leidekker en loodgieter. In 1826 hield hij op met werken. Zijn vrouw viel toen een erfenis in vruchtgebruik ten deel, waardoor verder werken niet meer nodig was. Zij hadden toen twee kinderen. Er zijn er nog acht na gekomen.

Wat hield die erfenis in?

Juts vrouw kreeg een jaarlijkse uitkering van 2½% van een kapitaal van 100.000 gulden, die zij met vier anderen moest delen. Zij kreeg dus 500 gulden per jaar.⁴ Het was in die dagen mogelijk daarvan te leven. Het echtpaar Jut-De Wit heeft hier lang van mogen profiteren. Jut overleed in 1866, maar Catharina overleed pas in 1882. Zij was toen 81. De affaire van haar kleinzoon heeft zij dus meegemaakt. De grote vraag is: In hoeverre heeft deze situatie van welgesteldheid van de grootouders van de moordenaar meegespeeld bij zijn verlangen tot ruime financiële armslag. Van zijn moeder zal hij het zonder meer niet meegekregen hebben. Maar de aanblik van grootouders die hun leven lang niet hebben hoeven werken is wel een aantrekkelijk voorbeeld.

Hoe kwam Catharina de Wit aan deze erfenis uit het duister?

In december 1825 overleed te Amsterdam de notaris in ruste Pieter Galenus van Hole. De man, 74 jaar oud, was niet getrouwd. Zijn enige zuster, Adelgonde Suzanna van Hole, was gehuwd doch kinderloos overleden. Zij had hem een niet onaanzienlijke erfenis nagelaten.⁵ Zijn vader, Levinus van Hole, had van enige kinderloze tantes ruim geërfd.⁶ Zijn moeder, Catharina Christina Evertse, had ook haar aandeel ingebracht. Zij had in 1743 14.000 gulden van haar moeder geërfd.⁶ Dit alles bij elkaar genomen. De notaris had enige tonnen aan vermogen. Erfgenamen in de nabijheid had hij niet. Hijzelf noch zijn zuster hadden kinderen. De zusters van zijn vader hadden geen van allen nazaten. Zijn moeder, had slechts één zuster, een halfzuster, met de fraaie naam Anna Maria Claus van Laar. Deze was reeds in 1761 overleden. In haar plaats kwamen haar kinderen. Van de negen in totaal was er slechts één getrouwd, Catharina Suzanna Forman. Die was ook al in 1809 overleden. Deze Catharina had zes kinderen, van wie er twee volwassen waren geworden. Een ervan leefde nog, Anna Maria de Wit (1778-1848). De andere, Jacobus (geb. 1776) was in 1817 overleden. In Jacobus' plaats kwamen diens drie kinderen. Kortom, erfgenaam ab intestato waren een dochter van een nicht en drie kleinkinderen van een nicht. Van Hole, die in februari 1825 testeerde,⁴ heeft gemeend dit vermogen niet zonder meer aan deze verre verwanten na te laten, maar in de vorm van een lijfrente. De drie kinderen van Jacobus: Catharina Suzanna Adriana, Maria Geertruij en Johanna Jacoba de Wit, kregen elk naast een bedrag van 300 gulden ineens, een jaarlijkse uitkering van 500 gulden, die vererfbaar was. De twee kinderen van Anna Maria de Wit: Catharina Suzanna en Jannetje Elizabeth de Moor kregen dit eveneens. Anna Maria de Wit zelf kreeg dit ook, maar dat stopte bij haar overlijden. Evenals de weduwe van Jacobus, Johanna Brosel, dit kreeg. De rest van zijn vermogen ging in legaten (21 in totaal) naar instellingen en personen. Het surplus van de jaarlijkse opbrengsten van zijn vermogen moest worden gebruikt voor studies voor zijn erfgenamen, in de eerste plaats voor opleiding tot Nederlands Hervormd predikant. Eventueel andere studies, maar wel volgens de beginselen van de Nederlandse Hervormde Kerk. Van Hole zal er zijn redenen voor gehad hebben om voor zijn nalatenschap voor deze vorm gekozen te hebben. Van Hole was een vermogend man. Zijn verre verwanten waren dat allerminst. Zouden die verantwoord met zo'n grote erfenis omgaan? Van Hole liet zijn vermogen uiteindelijk niet na om dat er in no time doorheen te draaien. Het feit, dat Catharina's man Jut ophield met werken, wekt de indruk aan te geven, dat Van Hole zijn familie goed kende. Overigens eiste Van Hole in zijn testament, dat de legatarissen bij elke 3-maandelijke ontvangst verantwoording moesten afleggen of zij het geld van hun legaat hadden gebruikt tot verbetering van hun bestaan. Het waarom van het ontstaan van verschil in financiële welstand is deels een raadsel en deels zijn er aanwijzingen die tot vage bewijzen leiden. Het volgend verhaal is een poging een en ander op een rij te zetten. In 1743 overleed Van Holes grootmoeder, Suzanna Meeuse. Zij liet een vermogen na. Haar beide dochters, Catharina Christina Evertse en Anna Maria Claus van Laar, erfden elk veertienduizend gulden.⁷ Dochter Anna Maria Claus van Laar trouwde begin 1744. Haar man, Jan van der

Heijden, overleed in juli van datzelfde jaar.⁸ Anna Maria was toen in verwachting. Zij werd door haar schoonvader uitgekocht uit de tabaksfirma van haar man, die zij als 18-jarige weduwe onmogelijk voort kon zetten. Dat bedrag was bijna 6.000 gulden.⁹ Tezamen bezat zij met nog een kleinere erfenis van haar tante Johanna Meeusen ruim 20.000 gulden.¹⁰ Toen zij in 1761 overleed erfden haar vier kinderen ieder 25 gulden.¹¹ Een groot raadsel: 'Waar is dat vermogen gebleven?'. Een sleutelfiguur hiervoor is vermoedelijk haar vader, Jan Willem Claus van Laar.

Jan Willem Claus van Laar.

Hij is in 1697 te Amsterdam geboren als Jan Willem Claus.¹² Zijn uit Straatsburg afkomstige vader, Jan Claus, was de leider van de Quakergemeenschap in Amsterdam. Diens kinderen, van wie Jan Willem de jongste en enigszins een nakomertje was, waren goed terecht gekomen op de maatschappelijke ladder. Een van de dochters trouwde met Archibald Hope, onder wier nakomelingen de bankiersfamilie Hope.

Over Jan Willems toekomst waren zijn ouders vol grote verwachtingen. Als opstap was hij in 1719 en 1720 een soort financieel-attaché te Amsterdam voor een koopman in zijden stoffen in Haarlem, Simon Bevel.¹³ In de zomer van 1720 werd hij als 22-jarige jongen meerderjarig verklaard¹² om als mede-directeur van een commercie- en navigatiecompagnie in Hoorn te kunnen functioneren. Wat verwachtingsvol eruit zag, is een complete desillusie geworden. Zoals zovele compagnieën in dat jaar is deze snel ter ziele gegaan. De compagnie was gebaseerd op handel in aandelen. Massaal werd er op ingeschreven. De handel was gewoon op niets gefundeerd en bleek slechts wind te zijn. Dit economisch verschijnsel is bekend gebleven als de windhandel van 1720. Woede heerste alom. Mensen wilden hun geld terug en spanden een proces aan. Zo ook in Hoorn. Alle vijf directeuren werden aangeklaagd. Alleen Jan Willem werd gedagvaard, maar was toen niet thuis.¹⁴ Het was duidelijk, dat de grond onder zijn voeten hem te heet aan het worden was en hij vluchtte de 17e november van zijn huis aan de Turfhaven¹⁵ met de veerboot uit Hoorn weg.¹⁶ Zijn ongetrouwde zuster Elisabeth Claus, die bij hem was gaan wonen om het huishouden te doen, volgde hem spoedig. Zij ging weer bij haar ouders wonen.¹⁷ Een langdurig proces volgde. In februari 1722 kwam men tot een schikking. Jan Willems achtergelaten boedel werd geliquideerd en onder de crediteuren verdeeld.¹⁸ Dat was een fractie van wat men verloren was. Of deze veroordeling terecht was staat te bezien. Het spoor van Jan Willem is daarna duister en incompleet. In februari 1721 verblijft hij te Londen.¹⁹ In 1722 woont hij in Oostende en is hij werkzaam bij de bankier Louis Bernaart.²⁰ Plannen na familieberaad om Jan Willem naar Pennsylvanië, Jamaica of elders in West-Indië te laten gaan worden door vrienden afgeraden.²¹ Het volgend jaar waren bij zijn ouders berichten binnengekomen, dat hij zich in Engeland bevond en daar een losgeslagen leven leidde: dobbelen, hoeren bezoeken en verkwistend geld uitgeven. Zijn ouders werden de verzoeken om geld van hun zoon op een gegeven moment zat. Het was een bodemloze put. Zij stuurden hun oudere zoon Jan naar Engeland om Jan Willem daar op te sporen en hem te laten detineren, in de hoop dat hij zijn gedrag zal veranderen.²² Het resultaat ervan is niet bekend. Hoe dan ook, met zo'n verleden was het voor hem langzamerhand moeilijk geworden tot een goede burgerstaat te komen. In 1724 deed zich tot zijn ouders' vreugde een goede gelegenheid voor. Het bevrijdde hem van een verblijf in een ver afgelegen plaats tussen een woeste hoop mensen,²³ zoals zijn vader aan een vriend schreef. In Middelburg stond een molbrouwerij te koop 'De Dry Tonnekens'. Bovendien kon hij een huwelijk aangaan. Met een weduwe, Suzanna Meeuse. Zijn vader leende er geld voor bij zijn vriend Simon Bevel in Haarlem.²³ Op 16 februari 1725 gingen Jan Willem en zijn bruid te Amsterdam in ondertrouw.²⁴ Het huwelijk is te Middelburg voltrokken.²⁵ Het was financieel geen slecht huwelijk. Zijn vrouw kon later bij haar overlijden zonder meer vermogend genoemd

worden.²⁶ Hij achtte deze nieuwe start een goed moment om zijn naam, waarop een smet rustte, te veranderen. Hij voegde aan zijn achternaam de naam Van Laar toe, naar zijn grootmoeder Magdalena van Laar.²⁷ Vanaf dat moment had hij een dubbele achternaam Claus van Laar, maar in het dagelijks leven was hij de heer Van Laar.²⁸

Uit zijn huwelijk zijn drie kinderen geboren, van wie alleen de oudste, Anna Maria, de volwassenheid heeft bereikt.²⁵ Terwijl zijn vrouw uit een eerder huwelijk twee kinderen meebracht.²⁹ In 1732 is de brouwerij verkocht.³⁰ Het gezin is toen aan de Lange Delft in Middelburg gaan wonen.³¹ Of Jan Willem toen ambteloos burger is geworden is niet bekend. In 1734 verbleef hij te Londen, waar hij een optreden van de castraat Farinelli heeft bijgewoond. Hij vond het maar niets. 'Een snaak die als een razende Roeland met de stem van een meisje van 15 jaar op het toneel te vuur en te zwaard ten strijde trekt, en daar nog dik voor betaald wordt (4000 pond sterling)'.³² In 1737 verbleef hij enige maanden bij iemand in Amsterdam.³³ Het wekt de indruk dat het leven in Middelburg Jan Willem op den duur toch te gezapig was geworden. Was zijn affaire in Hoorn lang genoeg geleden, dat hij zich weer veilig waande in Amsterdam? In 1739 heeft hij met zijn gezin Middelburg voorgoed verlaten.³¹ Officiëel ging hij in Amsterdam wonen, op de Bloemgracht, waar ook zijn stiefdochter woonde, die het jaar ervoor getrouwd was en zodoende ook Middelburg verlaten had.³⁴ Maar in werkelijkheid verbleef hij met zijn gezin op de hofstede 'Duijn en Dorp' in Heemstede.³⁵ In 1742 woonde hij korte tijd in Haarlem in de Warmoesstraat³⁶ en daarna weer te Heemstede.³⁷ In 1743 ging hij voorgoed naar Amsterdam, naar de Groenburgwal. Inmiddels had hij de schrijverspen ter hand genomen en was hij als pamfletschrijver gaan optreden. Hij had daar zeker talent voor. Niet oninteressant is, dat in het ouderlijk gezin van Jan Willem regelmatig de later bekend geworden 18e eeuwse schrijver Pieter Langendijk bivakkeerde. Langendijks moeder, die jong weduwe was geworden, had Jan Willems vader, Jan Claus, tot voogd benoemd, voor het geval ook zij voortijdig zou overlijden.³⁸ Er is altijd een nauw contact geweest tussen Langendijk en de familie Claus, getuige de gedichten die Langendijk maakte bij de 50-jarige bruiloft van Claus in 1727 en diens overlijden twee jaar daarna.³⁹ Pieter Langendijk was een leeftijdgenoot van de oudste zoon, Hendrik Claus. Jan Willem was veertien jaar jonger en is dus niet met hem mee opgegroeid. In hoeverre er later invloed is geweest op de ontwikkeling van Jan Willems schrijverstalent door de omgang met Langendijk is gissen. Onder het patroniem Cornelis Lonius⁴⁰ schreef Jan Willem in 1737 twee werkjes, *'Den Bedrieger bedroogen'* en *'Den gestraften Bedrieger'*. Het zijn een zestal samenspraken, die gebeurtenissen uit het leven van die dagen behandelen.⁴¹ Hij had er genoeg in mensen van naam en aanzien op de hak te nemen. Hij trapte graag op tenen en maakte zich gehaat. Ook aan schunnigheden ontbrak het niet, zoals het verhaal van een slippertje van een domineesvrouw *'die het oude vlees moede wierd'*.⁴² Alsof hij een frustratie moest ontladen. De verkoop liep als een trein. In enkele weken tijd werden de boekjes driemaal herdrukt. Hij liet dit doen bij Pieter Aldewerelt, een boekdrukker in Amsterdam. Over de afrekening aan Jan Willem is onenigheid gerezen. Aldewerelt had niet het geld Jan Willem uit te betalen. Er ontstond een vordering van 938 gulden door Jan Willem, wat tot een rechtzaak is gekomen.⁴³ Slechts één zitting is in de rechterlijke archieven te vinden. De kwestie heeft jaren gesleept. In oktober 1739 heeft Aldewerelt zelfmoord gepleegd.⁴⁴ Jan Willem schreef daarover een derde pamflet *'Den Bedrieger gestorven'*, dat in 1740 uitkwam. Nog in 1742 machtigde Jan Willem iemand om zijn zaak als Lonius te regelen.^{40,45} In 1741 raakte Jan Willem financieel in de problemen. Zijn schulden waren opgelopen tot een bedrag van ruim 31.000 gulden. Voor nu niet gering, maar voor die tijd haast als gigantisch te noemen. De reden hoe die schulden ontstaan waren is niet bekend. Van de meesten van de schuldeisers is geen relatie te bekennen tot Jan Willem. Wel waren er enige boekuitgevers en boekverkopers bij. Eén schuldeiser, juist gezegd schuldeiseres,

springt er uit, namelijk zijn vrouw, met wie hij op huwelijkse voorwaarden getrouwd was, en wie hij maar liefst meer dan 15.000 gulden schuldig was. Jan Willem vroeg faillissement aan. Er kwam een accoord met zijn schuldeisers. Deze namen genoeg met betaling van 2% van hun vorderingen.⁴⁶ Het had tot gevolg, dat Jan Willem en Suzanna het nodig achtten enige zakelijke maatregelen te nemen. Jan Willem stelde in een notariële acte Suzanna's ingebrachte huwelijksgoederen veilig⁴⁷ en Suzanna ging een testament maken, wat zij overigens pas begin 1743 deed. Op grond van hun huwelijkse voorwaarden was Jan Willem gerechtigd in een kindsgedeelte. Zij bepaalde nu, dat hij dat recht behield, maar dat van zijn erfdeel alles afgetrokken zou worden wat zij van hem als crediteur te vorderen had.³⁷ Nog in hetzelfde jaar, een paar maanden later overleed zij.⁴⁸ Nog maar kort woonden zij en haar man aan de Groenburgwal in Amsterdam. Zij liet zoals hiervoor al beschreven een ruime erfenis na, maar die is aan Jan Willem voorbij gegaan. Hij had zijn deel al gehad bij het vereffenen van zijn faillissement. Nagenoeg alles ging naar Suzanna's dochters. Het enige wat Jan Willem toebedeeld werd was 900 gulden aan contant geld, de meubels, en een nog te innen vordering van 600 gulden. En, wat misschien het belangrijkste was, de twee zusters zouden de schulden van (stief)vader voldoen, ter grootte van 2.094 gulden.⁴⁹ Begin 1744 trouwde zijn dochter.⁵⁰ Hij bleef toen alleen achter. Hij heeft toen heel onrustig geleefd. Hoe is niet exact te overzien, maar dat het alternatief en niet direct oorbaar was en dat het op een gegeven moment zelfs uit de hand is gelopen is wel duidelijk. In pamfletgeschriften is te lezen dat hij snel door zijn financiën heen was. Zijn dochter, die na een huwelijk van een half jaar plotseling als 18-jarige weduwe achterbleef, schijnt hij deskundig van haar vermogen af geholpen te hebben.⁵¹ Hij is zich daarnaast in de nesten gaan werken door zich met godsdienstige kwesties te gaan bemoeien. Iets wat hij in Middelburg overigens ook al gedaan had in onenigheden met de Hernhutters aldaar. Hij schreef o.a. *'Wijsgerig Babel'* en onder het patroniem Dirk van Avenhorn Gerritszoon *'De Onderlinge Christelijke Verdraagzaamheit gezogt in de Christelijke Kerke, maar niet gevonden'*.⁵² Verder was hij in 1745 in conflict gekomen met Pieter Bakker, een kousenkoopman op de Nieuwmarkt in Amsterdam, maar daarnaast een amateurtheoloog. Bakker was in proces geraakt met de kerkenraad. Jan Willem wilde uit medelijden hem verdedigen door een klein deel van diens twee geschriften *'Zeven gedenkwaardige Samenspraken'* en *'Verlooren arbyd en 't gemarteld lidmaatschap, of de Weleerwaarden Kerkerdaads handeling met Pieter Bakker'* wat af te zwakken.⁵³ Het tweede deel vond Jan Willem echter zo hatelijk, dat hij zich terugtrok. Bakker kreeg Jan Willems kopie in handen. Uit woede over het intrekken van diens steun aan hem, vervalste hij die en liet hij die drukken als geschrift met als titel *'De Verloren Arbeid'* onder Jan Willems naam als schrijver.⁵⁴ Hieruit ontstond een polemiek. Onder eigen naam schreef Jan Willem een tegenschrift met de titel *'Pieter Bakker ontmaskerd'*, want hij vond, dat hij na zo'n laster Pieter Bakker moest ontmaskeren als de echte auteur.⁵⁵ Jan Willem vreesde kennelijk gemanipuleer van boekdrukkers. Hij tekende elk boek persoonlijk, waarbij vermeld stond *'Den Autheur erkend geene Exemplaren voor egt, dan die door hem, C. van Laar, eigenhandig getekend'*. Dit heeft niet afdoende gewerkt. In de eerste druk bij Izaak Graal te Amsterdam is namelijk een blad aangebracht met een ontorende spotprent van Jan Willem. Hij kwam dit op het spoor en heeft schout en schepenen van Amsterdam zover kunnen krijgen, dat deze uitgave op 29 april 1746 gerechtelijk is opgehaald bij de drukker.⁵⁶ Dit is hem duur komen te staan. Allereerst drukte uitgever Jan Wigmans te Harderwijk het geschrift in een tweede druk onmiddellijk na. De spotprent werd veranderd. De ontorende franje werd weggewerkt, zodat het een normaal portret werd.⁵⁷ Bakker voelde zich door Jan Willems geschrift verraden. Een reactie van hem bleef niet uit: *'Het Judasloon betaald aan verrader J. W. Claus van Laar'*. Kort ervoor was van onbekende hand bij dezelfde Jan Wigmans verschenen *'Het Geestelijk en Wereldlijk Conclaaf'*, waarin als

titelblad *'Korte Levensbeschrijving van de alom-bekenden J. W. Claus van Laar'*. Het was een niet gering scheldschrift, waarin Jan Willems verleden en zijn huidige levenswandel uit de doeken gedaan werden⁵⁸. Vergeleken met het *'Judasloon'* was het echter een tam werkje, want daarin werden werkelijk alle registers opengetrokken. Niets van Jan Willem bleef heel. Met name zijn buitenechtelijke verhoudingen en de ontering van zijn overleden vrouw werden tot in details uit de doeken gedaan.⁵⁹ Maar er waren er nog meer die hun gal moesten spuwen. Onder pseudoniem van Jochem Benedictus Moses had een tot nu toe onbekend persoon een handschrift bij Jan Wigmans ingediend met de titel *'Den Bedrieger zelfs bedrogen'*,⁶⁰ in titel aansluitend op Jan Willems werkje *'Den Bedrieger bedroogen'*. Wigmans wilde het geschrift veranderen en aan het verhaal de persoon van Claus van Laar toevoegen, met als doel uit te halen naar Jan Willem over diens manier van leven. Het zou als titel krijgen *'Leven van de alom bekenden lasterlyken en Bedrieger J.W. Claus van Laar'*. Dit werd verhinderd, omdat anderen hem net voor geweest waren. Want inmiddels was de korte levensbeschrijving verschenen, waardoor al een gedeelte van Jan Willems leefwijze bekend was geworden. En verder door datgene wat in het weer kort daarop verschenen *'Judasloon'* uit de doeken gedaan werd. Drukker Jan Wigmans geeft in een voorwoord van het werkje van J.B. Moses verantwoording daarover. Het boekje kwam daarom uit in de originele versie van de schrijver, voorzien van een weer ander niet flatterend portret van Jan Willem. De schrijver had bewust voor een belastend portret gekozen en de kosten ervoor over gehad. Hij achtte dit effectiever kwetsend dan een groot boek vol met *'voddige lasteringen'*. Jan Willem heeft daarna het land verlaten. Hij is op 25 juni naar de notaris gegaan om zijn stiefschoonzoon Levinus van Hole te machtigen om zijn zaken waar te nemen.⁶¹ *'Hij stond toen op vertrek'* om vanuit Texel met het schip *'De Schandrona Galeij'* naar Curaçao te gaan. Het schip is op 5 juli uitgevaren.⁶² De reden van Jan Willems vertrek is uit officiële bronnen niet te achterhalen. Op blz. 46 van *'Pleitreden voor Deurhofs Job'* staat een afwijkend verhaal. Daar wordt vermeld, dat Jan Willem door de kwestie met Pieter Bakker er financieel zo aan toegeraakt was, dat hij *'het zeegat uit moest'* en dat dit zeer tot genoegen van zijn stiefschoonzoon Levinus was. *Jan Willem werd op transport gesteld naar Curaçao en op 4 juni in Texel aan boord gebracht. Zijn bagage werd aan de schipper zolang in bewaring gegeven, totdat hij uitgevaren was. Jan Willem wist echter te ontvluchten en werd ontdekt in Amsterdam in een bordeel. Op 25 juni werd een nieuwe poging gedaan. Levinus van Hoole begeleidde hem toen naar Texel en bracht hem aan boord van het schip de 'Schandrona Galeij'*.⁶³ Of het verhaal waar is valt te bezien. Waarom heeft Jan Willem pas bij zijn zogenaamd tweede vertrek Levinus van Hole gemachtigd en niet onmiddellijk bij zijn eerste? Het is wat in tegenspraak met de officiële bron. Lang kan hij niet op Curaçao geweest zijn, want op 25 december 1747 is hij in Amsterdam in de Westerkerk getuige bij de doop van zijn eerste kleinkind.⁶⁴ De Schandrona Galeij is op 31 januari 1747 vertrokken uit Curaçao en kwam eind april in Amsterdam aan.⁶⁵ Of hij direct weer mee is teruggevoerd? Anderhalf jaar later, in juni 1749, blijkt hij in Haarlem te wonen. Hij is dan *'translateur'* en opsteller van de krant in dienst van de stadsdrukker van Haarlem. Hij heeft zich daar toen weer niet naar de normen gedragen. Op bevel van de Gecommitteerde Raden in Den Haag werd hij op 28 juni door de hoofdofficier van Haarlem gearresteerd⁶⁶ en met een koetsslede van zijn huis in de Koningstraat naar het gevangenhuis gebracht om aldaar in een gijzelskamer opgesloten te worden. Zijn papieren en boeken die hij op een geheime plaats in huis bewaarde werden in beslag genomen. Na inspectie werden ze ingesloten in een verzegelde kist. Na enige dagen gingen deze papieren en boeken op order van de Gecommitteerde Raden in een andere kist met ijzeren banden rondom beslagen die op de kamer van de burgemeester bewaard werd. Ook de huizen van de andere stadsdrukkers werden onderzocht op papieren van Claus van Laar. Geen geringe maatregelen dus.⁶⁷ Twee dagen later kwam het verzoek van de Gecommitteerde Raden

Claus van Laar aan hun deurwaarder en bode over te dragen en naar Den Haag over te brengen.⁶⁸ In het Archief van de Staten van Holland is niets over een verder proces te vinden. De reden van zijn arrestatie blijft duister. In 1753 woonde Claus van Laar weer in Amsterdam. Hij woonde toen in de Rozenboomsteeg. Hij leek een nieuwe start te gaan maken, want hij ging een nieuw huwelijk aan. De bruid, Catharina Christina Boëtius, was een vrouw van 55 jaar, die reeds twee maal weduwe was van een militair. Het huwelijk werd voltrokken te Durgerdam op 14 oktober.⁶⁹ Het lijkt, dat de contacten met zijn schoonfamilie goed waren. Hij was in 1758 tenminste gevraagd als getuige op te treden bij de doop van een kleinkind van zijn tweede vrouw.⁷⁰ Maar of de wilde jaren echt over waren valt nog te bezien. In 1756 liet hij zich bij de universiteit van Leiden inschrijven als doctor in de beide rechten, zo is te lezen in het Album Studiosorum.⁷¹ Vreemd, want nergens is te vinden, dat hij deze studie in zijn jonge jaren gevolgd heeft. Raadpleging in het origineel, aanwezig in de universiteitsbibliotheek van Leiden, levert iets op wat niet in de gedrukte versie staat. Namelijk, dat de inschrijving twee dagen later geschrapt is. Het bedrog was kennelijk uitgekomen. Jan Willem woonde toen in Leiden, aan de Oude Rijn op de Hooigracht. Leidde hij weer een eigen leven, los van zijn vrouw? Het doopgetuige zijn in 1758 bij zijn vrouws familie wijst daar niet direct op. In 1759 was Jan Willem weer actief op schrijversgebied en dat ging weer niet via geëigende paden. Uit ontevredenheid met de oude Boekzaal (een letterkundig tijdschrift met het monopolie van kerknieuws) hadden enige literatuurliefebbers zich verenigd tot een sociëteit, die een nieuwe Boekzaal zou uitgeven, onder de titel van 'Utrechtse Kerk en Academie Boekzaal van Europa'. Dit geschiedde onder leiding van niemand minder dan Jan Willem Claus van Laar. Zijn tegendraadsheid kon hij weer naar hartelust botvieren. De eerste uitgave verscheen in juli 1759. Door toedoen van de oude Boekzaal werden de exemplaren door de hoofdofficier te Amsterdam op 3 september in beslag genomen. Op 4 april 1760 werd de Utrechtse Boekzaal verboden. De sociëteit had bijtijds haar maatregelen genomen en had besloten haar Boekzaal te Arnhem te laten uitgeven. Het octrooi werd verkregen 25 oktober 1759. Maar ook nu weer werd het novembernummer in beslag genomen. Een proces voor het Hof van Holland volgde.⁷² Daarna weten we niets meer van Jan Willem, ook niet wanneer en waar hij is overleden. Een mogelijkheid is, dat hij in januari 1769 te Amsterdam is overleden. Op 21 januari is in de Nieuwe Kerk aldaar een mr. Johan Willem van Laar begraven.⁷³ De naam Claus ontbreekt en daarom kunnen we deze inschrijving niet zonder meer op hem betrekken. Het overlijden van deze Jan Willem van Laar werd aangegeven door Gerard Chevalier.⁷⁴ Deze persoon is wèl een schoonzoon van Claus van Laars tweede vrouw. Dat zou er weer wel voor pleiten. Maar deze Jan Willem komt niet voor in de registers van de Weeskamer⁷⁵ en dat betekent, dat deze Jan Willem zonder minderjarige kinderen was overleden. Claus van Laar liet inderdaad geen minderjarige kinderen na. Zij waren alle drie voor hem overleden, ook zijn volwassen geworden dochter Anna Maria. Maar van haar waren nog wel drie kinderen in leven, die allen nog minderjarig waren. Claus van Laar liet dus wel minderjarige kleinkinderen na. Of de zorg van de Weeskamer ook zo ver strekte is niet bekend. Het overlijden van Jan Willems tweede vrouw is wel bekend. Dat was in 1778 te Amsterdam.⁷⁶ Helaas stond bij haar geen vermelding van weduwe of echtgenote van, zodat ook dat geen opheldering heeft gegeven. Mogelijk, dat verder onderzoek nog eens iets zal opleveren.

Anna Maria Claus van Laar.

Het is in haar leven, waar binnen zich de grote financiële terugval voltrekt. Een klein jaar na het overlijden van haar moeder, trouwde zij in april 1744 op 18-jarige leeftijd.⁵⁰ Haar echtgenoot, Jan van der Heijden, was door middel van een lening financieel draagkrachtig om een tabaksspinnerij te beginnen.⁷⁷ Zij leek met hem in hun huis aan de Binnenkant van het Waalseiland, op de hoek

van de Schippersstraat,⁷⁸ een voorspoedige toekomst tegemoet te gaan. Hoe anders is dit geworden. Drie maanden na haar trouwen overleed haar man⁹. Haar toekomst veranderde op slag. Ineens stond zij alleen, een weduwe van 18 jaar en twee maanden zwanger. Zij kon de zaak van haar man niet voortzetten. Met bijna zesduizend gulden werd zij uitgekocht door haar schoonvader. Zij mocht tot 1 mei 1745 in het huis op het Waals eiland blijven wonen.⁷⁹ Aan haar vader heeft zij weinig tot geen steun gehad, zo blijkt uit enige notariële acten over de afhandeling van de boedel van haar moeder. Bij het voldoen van de daarvan nog openstaande rekeningen was haar vader nalatig en werd Anna Maria daarvoor aangesproken.⁸⁰ Op 17 oktober maakt zij een testament en ontfermt zij haar vader indien zij kinderloos overlijdt, ten gunste van haar halfzuster, Catharina Christina Evertse.⁸¹ Vlak voor de bevalling, op 6 februari 1745 ontzegt ze hem in een codicil ook nog het vruchtgebruik indien hij haar halfzuster zou overleven.⁸² Haar kind, een zoon, Jan van der Heijden, is kort daarna geboren en werd op 14 februari in de Oude Kerk in Amsterdam gedoopt.⁸³ Hoe het haar toen is vergaan is niet bekend. De hiervoor behandelde pamfletgeschriften geven aan, dat zij door haar vader financieel aardig uitgekleeft is.⁵¹ Twee jaar later is zij hertrouwd.⁸⁴ Zij woonde toen op de Prinsengracht. Haar nieuwe man heette Johannes Forman, een wat oudere uit Amsterdam afkomstige vrijgezel van 35 jaar. Hij had een kinderwinkel. Zijn vader was wijnkoper op de Brouwersgracht geweest, maar hij bracht wel enig geld in, zo blijkt uit hun huwelijkse voorwaarden,⁸⁵ maar was voor de Personele Quotisatie in 1742 niet taxabel. In 1748 lijkt het niet goed te gaan. Anna-Maria's zwager, Levinus van Hole, kreeg een erfenis van een tante van hem. Hij stond die af aan zijn schoonzuster Anna Maria. Dat geeft wel te denken.⁸⁶ Anna Maria kreeg zes kinderen uit haar tweede huwelijk, van wie alleen de eerste drie bleven leven. Honkvast was ze niet. In de elf jaar die ze met haar tweede man in Amsterdam gewoond heeft wisselde ze nogal eens van woonhuis (Prinsengracht, Egelantiersgracht, Nieuwe Lelijstraat).⁸⁷ In 1758 verhuisde zij om onbekende redenen naar Gouda⁸⁸. Ook daar heeft zij regelmatig van woning gewisseld. Zij kreeg daar ook nog twee kinderen. In het kraambed van de laatste is zij in 1761 op 35-jarige leeftijd overleden. Haar vier kinderen erfden elk 25 gulden.¹¹ Haar kinderen hebben zelf hun fortuin moeten maken. De drie zoons hebben alle drie hun toekomst bij de V.O.C. gezocht, twee als botteliersmaatje en een als adsistent. Het is hen daar niet voorspoedig vergaan. Zij zijn slechts 18, 24 en 35 jaar geworden en resp. in Japan, Ned. Indië en Bengalen overleden.⁸⁹ Anna-Maria's dochter, Catharina Suzanna Forman, is haar enige kind dat tot een huwelijk is gekomen. Zij heeft altijd in Gouda gewoond en bezat daar een huis aan de Kleiweg.⁹⁰ Haar zoon, Jacobus de Wit, de overgrootvader van Jut, is naar Den Haag gegaan en was bode bij de Hoge Militaire Vierschaar. Diens vrouw Johanna Brosel, is als weduwe na zijn dood als werkster gaan werken. Niet alleen in graden van bloedverwantschap, maar vooral in welstand en milieu waren de nazaten van Jan Willem Claus van Laar ver verwijderd geraakt van zijn stiefkleinzoon Pieter Galenus van Hole. Te begrijpen is nu, dat Van Hole zijn na te laten vermogen veilig heeft willen stellen. In hoeverre dit later invloed heeft gehad op de motieven van Jut voor zijn moord zal wel voor altijd een vraag zonder antwoord blijven.

Naschrift

In de in de literatuurlijst vermelde biografische naslagwerken waren de meeste vermeldingen van Jan Willem Claus van Laar vaag van herkomst. De aan Claus van Laar toegeschreven leefwijze berustte meest op van elkaar overgeschreven vermeldingen. De bestudering in de jaren zeventig door nu wijlen mijn vader, *A.J. Heemskerk (1900-1994)*, van de pamfletten van en over Claus van Laar heeft als resultaat gehad, dat hij de juiste bronnen daarvan heeft kunnen vinden. Het is een monnikenwerk geweest, dat hij met volharding verricht heeft en waardering oproept, met als

resultaat, dat er voor dit artikel exacte bronnen gebruikt konden worden en niet teruggegrepen behoefde te worden op de vage vermeldingen van voorheen. Tenslotte nog dank aan drs. C. G. M. Smit uit Utrecht voor diens waardevolle bijdragen betreffende Pieter Langendijk.

Personen

1. **Boëtius**, Catharina Christina (geb. Den Bosch mei 1698, overl. Amsterdam september 1778), 2e vrouw van Jan Willem Claus van Laar.
2. **Brosel** (eigenlijk **Prosel**), Johanna (geb. Den Haag mei 1779, overl. Den Haag 29-7-1833), vrouw van Jacobus de Wit, overgrootmoeder van Jut.
3. **Claus**, Anna (geb. ca. 1675, overl. Rotterdam september 1752), halfzuster van Jan Willem Claus van Laar.
4. **Claus**, Elisabeth (geb. Amsterdam 1692, overl. Gouda 8-2-1773), zuster van Jan Willem Claus van Laar.
5. **Claus**, Hendrik (geb. Amsterdam 1680, overl. 1703), oudste broer van Jan Willem Claus van Laar, vriend van Pieter Langendijk.
6. **Claus**, Jan (geb. Straatsburg 8-6-1641, overl. Amsterdam 8-3-1729), vader van Jan Willem Claus van Laar.
7. **Claus**, Jan (geb. Amsterdam 1690, overl. Amsterdam september 1747), broer van Jan Willem Claus van Laar.
8. **Claus van Laar**, Anna Maria (geb. Middelburg 1725, overl. Gouda maart 1761), oudste dochter van Jan Willem Claus van Laar.
9. **Claus van Laar**, Jan Willem (geb. Amsterdam 1697, overl. na 1760).
10. **Claus van Laar**, Jan Willem (geb. Middelburg 1730, overl. Middelburg mei 1731), enige zoon van Jan Willem Claus van Laar.
11. **Claus van Laar**, Susanna (geb. Middelburg 1725, overl. 1728), dochter van Jan Willem Claus van Laar.
12. **Evertse**, Catharina Christina (geb. Middelburg 18-1-1718, overl. Hattem 1-11-1771), stiefdochter van Jan Willem Claus van Laar.
13. **Evertse**, Galenus (geb. onbekend, overl. Middelburg februari 1720), 1e man van Suzanna Meeuse.
14. **Evertse**, Johannes (geb. Middelburg 1714/1715, overl. Leiden juni 1737), stiefzoon van Jan Willem Claus van Laar.
15. **Forman**, Catharina Suzanna (geb. Amsterdam december 1747, overl. Gouda januari 1809), enige dochter van Anna Maria Claus van Laar.
16. **Forman**, Jacobus (geb. Amsterdam november 1751, overl. op reis van Batavia naar Ternate ca. februari 1779), derde zoon van Anna Maria Claus van Laar.
17. **Forman**, Johannes (geb. Amsterdam 1712, overl. Gouda 7-11-1774), 2e man van Anna Maria Claus van Laar.
18. **Forman**, Pieter (geb. Amsterdam oktober 1749, overl. Hougly, Bengalen 21-8-1785), tweede zoon van Anna Maria Claus van Laar.
19. **Goedvolk**, Christina (geb. Delft 14-3-1847, overl. Haarlem 26-6-1926), vrouw van Jut.
20. **Goedvolk**, Johanna (geb. Delft 25-12-1865, overl. Delft 6-2-1866), oudste kind van Christina Goedvolk.
21. **Goedvolk**, Johannes (geb. Rotterdam 27-9-1867, overl. Delft 9-5-1868), 2^e kind van Christina Goedvolk.
22. **Haesbaert**, Anna Maria (geb. Emden 6-12-1657, overl. Rotterdam 21-1-1739), moeder van Jan Willem Claus van Laar.

23. **Haffner**, Georg Hendrik (geb. Den Haag 17-9-1802, overl. Den Haag 17-4-1859), stiefvader van Jut.
24. **Heijden**, Jan van der (geb. Amsterdam 1724, overl. Amsterdam 8-7-1744), 1^e man van Anna Maria Claus van Laar.
25. **Heijden**, Jan van der (geb. Amsterdam februari 1745, overl. Japan 4-8-1763), oudste zoon van Anna Maria Claus van Laar.
26. **Hole**, Adelgonde Susanna van (geb. Amsterdam juli 1747, overl. Maarsseveen 14-8-1820), stiefkleindochter van Jan Willem Claus van Laar.
27. **Hole**, Levinus van (geb. Koningsbergen 1705/1710, overl. Hattem 29-5-1768), stiefschoonzoon van Jan Willem Claus van Laar.
28. **Hole**, Pieter Galenus (geb. Hattem 1750/1751, overl. Amsterdam 28-12-1825), stiefkleinzoon van Jan Willem Claus van Laar, testateur in 1825.
29. **Hope**, Archibald (geb. Rotterdam december 1664, overl. Rotterdam april 1743), zwager van Jan Willem Claus van Laar.
30. **Jacobij**, Jacob Nicolaas (geb. Paramaribo 28-3-1730, overl. Nieuw-Maarseveen juni 1799), man van Adelgonde Suzanna van Hole.
31. **Jut/Münneman**, Angelica Arabella Cassandra Christina (geb. Vugt 2-7-1873, overl. Bussum 21-4-1915), dochter van Jut.
32. **Jut**, Hendrik Jacobus (geb. Den Haag 19-7-1851, overl. Leeuwarden 12-6-1878).
33. **Jut**, Jacobus (geb. Den Haag 3-10-1797, overl. Den Haag 31-8-1866), grootvader van Jut.
34. **Jut**, Maria Geertruida (geb. Den Haag 17-2-1827, overl. Bloemendaal 1-4-1904), moeder van Jut.
35. **Laar**, Magdalena van (geb. Emden 9-8-1624, overl. Emden 31-10-1691), grootmoeder van Jan Willem Claus van Laar.
36. **Meeuse**, Johanna (geb. Middelburg 16-12-1703, overl. Middelburg 24-4-1758), halfzuster van Susanna Meeuse.
37. **Meeuse**, Susanna (geb. verm. Middelburg, overl. Amsterdam september 1743), 1e vrouw van Jan Willem Claus van Laar.
38. **Moor**, Catharina Suzanna de (geb. Gouda 18-1-1810, overl. Reeuwijk 23-4-1866), legataris van notaris Van Hole.
39. **Moor**, Hendrik de (geb. Gouda juni 1777, overl. Sluipwijk 18-9-1847), man van Anna Maria de Wit.
40. **Moor**, Jannetje Elizabeth de (geb. Gouda 25-7-1812, overl. Reeuwijk 17-8-1849), legataris van notaris Van Hole.
41. **Münneman**, Albert Heinrich Johann (geb. Maagdenburg-Neustadt 16-2-1855, overl. Haarlem 21-5-1907), 2e man van Christina Goedvolk.
42. **Sonneville**, Derk Jan (geb. Ambt Hardenberg 6-2-1865, overl. Bussum 28-4-1945), schoonzoon van Jut.
43. **Wit**, Adrianus de (geb. Gouda 1733, overl. Gouda juni 1805), man van Catharina Suzanna Forman.
44. **Wit**, Anna Maria de (geb. Gouda 20-8-1778, overl. Reeuwijk 9-2-1848), enige dochter van Catharina Suzanna de Moor.
45. **Wit**, Catharina Suzanna Adriana de (geb. Den Haag 11-9-1801, overl. Amsterdam 19-12-1882), legataris van notaris Van Hole, grootmoeder van Jut.
46. **Wit**, Jacobus de (geb. Gouda 1776, overl. Den Haag 15-12-1817), overgrootvader van Jut.
47. **Wit**, Johanna Jacoba de (geb. Den Haag 2-12-1804, overl. Den Haag 14-10-1888), legataris van notaris van Hole, oudtante van Jut.

48. **Wit**, Maria Geertruij de (geb. Den Haag 15-10-1802, overl. Den Haag 29-12-1876), legataris van notaris Van Hole, oudtante van Jut.

NOTEN

1. H.A. Ett, Jut en zijn vrouw, in: Holland in rep en roer, blz. 62 en 81.
2. Vizier, jrg. 6, nr. 17, blz. 472.
3. R.A. Haarlem, Registers van strafzaken Amsterdam, jaar 1890, nr. 557, dossier nr. 66.
4. G.A. Amsterdam, Not. Arch., inv. nr. 19.593, nr. 57, d.d. 24-2-1825.
5. Utrechts Arch., Not. Arch. Westbroek, nr. 1585, d.d. 16-6-1820.
6. G.A. Amsterdam, Not. Arch., inv. nr. 9162, nr. 343, d.d. 10-5-1742.
7. G.A. Amsterdam, Not. Arch., inv. nr. 9175, nr. 510, d.d. 11-8-1744. Ibidem, inv. nr. 9176, nr. 725, d.d. 21-10-1744.
8. G.A. Amsterdam, Not. Arch., inv. nr. 8968, nr. 601, d.d. 9-7-1744.
9. G.A. Amsterdam, Not. Arch., inv. nr. 9178, nr. 15, d.d. 12-1-1745. G.A. Amsterdam, Not. Arch., inv. nr. 12.527, nr. 15, d.d. 24-1-1746.
10. Zeeuws Arch. Middelburg, Arch. Rekenkamer, Acquitten, Rekeningen D, bijlagen 6016.
11. Streekarch. Hollands-Midden, Not. Arch. Gouda, inv. nr. 842, nr. 68, d.d. 6-8-1766.
12. G.A. Amsterdam, Not. Arch., inv. nr. 6995, nr. 3322, d.d. 15-8-1720.
13. G.A. Amsterdam, Part. Arch. 88, Arch. Brants, nr. 1620, brieven van Jan Willem aan Simon Bevel d.d. 20-1-1719 en enige in februari tot juni 1720.
14. Arch. Westfrieze Gem., Recht. Arch. Hoorn, inv. nr. 4311, d.d. 18-11-1720.
15. Thans geheten 'Onder de Boompjes' nr. 20.
16. R.A. Haarlem, Not. Arch. Hoorn, inv. nr. 2378, nr. 96, d.d. 26-11-1720.
17. G.A. Amsterdam, Not. Arch., inv. nr. 7901, d.d. 10-1-1721.
18. Arch. Westfrieze Gem., Recht. Arch. Hoorn, inv. nr. 4347, d.d. 7-2-1722. Ibidem, inv. nr. 4312, d.d. 9-2-1722.
19. G.A. Amsterdam, Not. Arch., inv. nr. 6997, nr. 43, d.d. 17-3-1721.
20. G.A. Amsterdam, Part. Arch. 88, Arch. Brants, nr. 1620: brief van Jan Claus aan Simon Bevel, d.d. 25-11-1722. Ibidem, nr. 1660: brief van Simon Bevel aan Louis Bernaart, d.d. 24-8-1722.
21. G.A. Amsterdam, Part. Arch. 88, Arch. Brants, nr. 1660: brieven van Simon Bevel aan Jan Claus d.d. 18-9-1722 en aan Louis Bernaart d.d. 18-9-1722.
22. G.A. Amsterdam, Not. Arch., inv. nr. 8599, nr. 778, d.d. 21-7-1723. Ibidem, nr. 828, d.d. 9-8-1723.
23. G.A. Amsterdam, Part. Arch. 88, Arch. Brants, nr. 1620: brief van Jan Claus aan Simon Bevel d.d. december 1724.
24. G.A. Amsterdam, DTB, inv. nr. 714, f. 395, d.d. 16-2-1725.
25. R.A. Zwolle, Handschriftencollectie Van Laar, inv. nr. 261, nr. 90.
26. G.A. Amsterdam, Not. Arch., inv. nr. 9175, nr. 480, d.d. 19-7-1744.
27. Zijn grootmoeder van moeders kant. Zie lijst van personen.
28. Zeeuws Arch. Middelburg, Arch. Rekenkamer, Acquitten, Rekeningen D, bijlagen 5995, d.d. juni 1737: Collaterale Successie van Suzanna's zoon Jan Evertse, waarin hij vermeld wordt als de zoon van Juffrouw van Laare.
29. C.B.G., mr. Reinier van Heemskerck, Genealogie van het Geslacht Van Evertzen (1796).
30. G.A. Amsterdam, Not. Arch., inv. nr. 9175, nr. 480, d.d. 19-7-1744. Blijkt uit een obligatie aan Gregorius Herklots in de inventaris van Suzanna Meeusen.

31. Zeeuws Arch. Middelburg, Arch. Rekenkamer, Acquitten, Rekeningen D, dienstbodengeld Middelburg, inv. nrs. 4728-4751 en 4252-4775. G.A. Amsterdam, Not. Arch., inv. nr. 12.529, nr. 511, d.d. 27-12-1746. Ibidem, inv. nr. 14.530, nr. 62, d.d. 15-6-1767. R.A. Arnhem, Recht. Arch. Hattum, inv. nr. 151, d.d. 19-6-1767.
32. K.B., C. Lonius, Den Bedrieger Bedroogen, deel II, blz. 199.
33. G.A. Amsterdam, Not. Arch., inv. nr. 9142, nr. 171, d.d. 11 en 26-2-1739.
34. G.A. Amsterdam, Part. Arch. 378, nr. 695 (lidmaten van buiten), d.d. 21-7-1740.
35. G.A. Haarlem, Not. Arch., inv. nr. 772, nr. 136, d.d. 22-6-1739. Ibidem, inv. nr. 951, nr. 21, d.d. 11-2-1740.
36. G.A. Amsterdam, Part. Arch. 378, nr. 695 (lidmaten van buiten), d.d. 9-1-1744.
37. G.A. Amsterdam, Not. Arch., inv. nr. 9166, nr. 79, d.d. 4-2-1743.
38. G.A. Haarlem, Not. Arch., inv. nr. 495, f. 165, d.d. 7-2-1692.
39. K.B., Gelegenheidsgedichten 138 en 853 D 261.
40. G.A. Amsterdam, Not. Arch., inv. nr. 9147, nr. 1116, d.d. 31-12-1739.
41. K.B., Pamfletnummer van C. Lonius: De bedrieger bedrogen en de gestraften bedrieger.
42. K.B., C. Lonius: De bedrieger bedrogen en de gestraften bedrieger, deel II, blz. 231.
43. G.A. Amsterdam, Recht. Arch., inv. nr. 5061, nr. 1645, d.d. 5-12-1737.
44. G.A. Amsterdam, DTB, inv. nr. 1104, f. 21, d.d. 14-10-1739 (Pieter Aldewerelt in de Westerkerk begraven).
45. G.A. Amsterdam, Not. Arch., inv. nr. 9165, nr. 988, d.d. 21-12-1742.
46. G.A. Amsterdam, Arch. 5072 (Desolate Boedelkamer), reg. 658, nr. 963, d.d. 17-5-1741.
47. G.A. Amsterdam, Not. Arch., inv. nr. 10.221, f. 613, d.d. 1-12-1741.
48. G.A. Amsterdam, DTB, inv. nr. 1221, f. 39, d.d. 30-9-1743.
49. G.A. Amsterdam, Not. Arch., inv. nr. 9176, nr. 725, d.d. 24-10-1744.
50. G.A. Amsterdam, DTB, inv. nr. 976, f. 182, d.d. 7-4-1744.
51. K.B., dr. W.P.C. Knuttel, Catalogus van de Pamflettenverzameling berustende in de Koninklijke Bibliotheek (1978), nr. 17556 (Korte Levensbeschrijving van den alom bekenden J.W. Claus van Laar), blz. 23.
52. K.B., Chr. Sepp, Johannes Stinstra en zijn tijd, deel II, blz. 91.
53. Als 51, nrs. 17553 en 17554. Voorrede in 'Pieter Bakker ontmaskerd'.
54. Als 51, nr. 17551.
55. Als 51, nr. 17553.
56. Als 51, nr. 17555, blz. 2.
57. Als 51, nr. 17554.
58. Als 51, nr. 17556.
59. Als 51, nr. 17555, blz. 19 en 20.
60. K.B., 783 C21.
61. G.A. Amsterdam, Not. Arch., inv. nr. 12.528, nr. 213, d.d. 25-6-1746.
62. K.B., Amsterdamsche Courant, d.d. 7-7-1746.
63. Als 51, nr. 17557.
64. G.A. Amsterdam, DTB, inv. nr. 111, f. 64, d.d. 25-12-1747.
65. A.R.A., Tweede Westindische Compagnie 1674-1791, inv. nr. 1159, acte nr. 34.
66. G.A. Haarlem, Arch. nr. 31 (Stadsarch.), nr. Rood 657 (Register op het 22e Missive Register), brieven d.d. 27-6-1749 en 28-6-1749.
67. Copieën van originelen uit het G.A. Haarlem van verslagen van burgemeestersvergaderingen te Haarlem, d.d. 28-6-1749 en 2-7-1749, zonder bronvermelding, aangetroffen in de nagelaten papieren van A.J. Heemskerk (1900-1994).

68. G.A. Haarlem, Arch. nr. 31 (Stadsarch.), nr. Rood 657 (Register op het 22e Missive Register), brieven d.d. 30-6-1749 en 2-7-1749. Idem, nr. Rood 296 (Burgemeestersresoluties), f. 128v, d.d. 2-7-1749. Idem, nr. Rood 485 (Index op t Tweede half Jaar 1749 Authenticque stucken), f. 3: acte van non prejuditie. A.R.A., Arch. Staten van Holland 1572-1795, nr. 3521, brief d.d. 2-7-1749.
69. G.A. Amsterdam, DTB, inv. nr. 597, f. 104, d.d. 28-9-1753.
70. G.A. Amsterdam, DTB, inv. nr. 125, f. 189v, d.d. 17-9-1758.
71. Univ. Bibl. Leiden, Album Studiosorum - Academiae Lugduno Batavae 1625-1875, kolom 1056, d.d. 23-9-1756.
72. K.B., Dr. W.P.C. Knuttel, Verboden boeken in de Republiek der Verenigde Nederlanden, nr. 374: Species facti.
73. G.A. Amsterdam, DTB, inv. nr. 1059, f. 57v, d.d. 21-1-1769.
74. G.A. Amsterdam, Arch. 5005 (Middel op begraven), nr. 140, d.d. 18-1-1769.
75. G.A. Amsterdam, Arch. 5004 (Weeskamer), nr. 12.
76. G.A. Amsterdam, Arch. 5005 (Middel op begraven), nr. 159, d.d. 2-9-1778. Ibidem, DTB, inv. nr. 1060, f. 28, d.d. 4-9-1778.
77. G.A. Amsterdam, Not. Arch., inv. nr. 11.693, nr. 134, d.d. 22-4-1744.
78. G.A. Amsterdam, Not. Arch., inv. nr. 11.694, nr. 221, d.d. 5-7-1744.
79. G.A. Amsterdam, Not. Arch., inv. nr. 9178, nr. 15, d.d. 12-1-1745.
80. G.A. Amsterdam, Not. Arch., inv. nr. 12.524, nr. 251, d.d. 15-10-1744.
81. G.A. Amsterdam, Not. Arch., inv. nr. 9176, nr. 706, d.d. 17-10-1744.
82. G.A. Amsterdam, Not. Arch., inv. nr. 9178, nr. 88, d.d. 6-2-1745.
83. G.A. Amsterdam, DTB, inv. nr. 24, f. 117, d.d. 14-2-1745.
84. G.A. Amsterdam, DTB, inv. nr. 995, f. 428, d.d. 19-2-1747.
85. G.A. Amsterdam, Not. Arch., inv. nr. 12.322, nr. 14, d.d. 30-1-1747.
86. G.A. Amsterdam, Not. Arch., inv. nr. 12.535, nr. 537, d.d. 1-11-1748.
87. G.A. Amsterdam, Not. Arch., inv. nr. 12.322, nr. 202, d.d. 27-12-1747. Ibidem, Not. Arch., inv. nr. 12.328, nr. 260, d.d. 9-9-1751. Ibidem, DTB, inv. nr. 1104, f. 68v, d.d. 15-3-1754.
88. G.A. Amsterdam, Part. Arch. 378, nr. 719 (vertrokken lidmaten NH-kerk), d.d. 31-8-1758. G.A. Gouda, Oud-Arch. 514 (register van admissie voor vestiging in Gouda), d.d. 11-9-1758.
89. A.R.A., Arch. V.O.C. 6416, f. 13/14; 6647, f. 12; 6649, f. 4.
90. Streekarch. Hollands-Midden, O.R.A. Gouda, inv. nr. 470, f. 193v, d.d. 29-7-1791.

LITERATUUR

- A. van Damme, De Buitenplaatsen te Heemstede Berkenrode en Bennebroek 1628-1811 (Haarlem 1903).
- H.A. Ett, Holland in rep en roer (Amsterdam, 1951).
- Dr. R.B. Evenhuis, Ook dat was Amsterdam, deel IV (Amsterdam, 1974).
- F.Th. Groeneveld, De economische crisis van het jaar 1720 (Groningen, 1940).
- Mr. Reinier van Heemskerck, Genealogie van het Geslacht Van Evertzen (1796), CBG.
- J.Z. Kannegieter, Geschiedenis van de vroegere Quakergemeenschap te Amsterdam (Amsterdam, 1971).
- Dr. W.P.C. Knuttel, Verboden boeken in de Republiek der Verenigde Nederlanden ('s-Gravenhage, 1914).
- F. Nagtglas, Levensberichten van Zeeuwen (Middelburg, 1888-1893).
- P. de la Rue, Geletterd Zeeland, blz. 57 (Middelburg, 1741).

Chr. Sepp, Johannes Stinstra en zijn tijd, deel II (Amsterdam, 1866).
 J.R.W. Sinninghe, Misdaden in Den Haag (Den Haag, 1972).
 Kees Smit, Pieter Langendijk (Hilversum, 2000).
 J.F. van Someren, Beschrijvende catalogus van gegraveerde portretten van Nederlanders (Amsterdam, 1888-1891).
 Dr. Dirk Velius, De Chronyk der stad Hoorn (Hoorn, 1648).
 Aantekeningen d' Ailly (Zeeuws Arch. Middelburg, Inv. De Vos 51).
 Haagsche Courant, 10 April 1976.
 Haagse Post, jrg. 38, nr. 14, blz. 13: 'De een zijn dood is de ander zijn brood; de kop van Jut is nu 75 jaar'.
 Het groote tafereel der dwaasheid (1720).
 Het Leven, jrg. 27, nr. 49, blz. 1570-1571 'Waarom een slag-op-den-kop-van-Jut'.
 Librye 1889, nr. 5, blz. 37; nr. 6, blz. 42-44.
 Ned. Patriciaat, nr. 39 (1953), Het geslacht d' Ailly, blz. 10.
 Nieuw Nederlands Biografisch Woordenboek, deel 3.
 Van Zeeuwse Stam, mei 1979, blz. 184 en 186, Geboorte- en Doopbewijzen van Middelburgers in Vlissingen.
 Vizier, jrg. 6, nr. 17, blz. 472 'Hoe de kop van Jut aan zijn naam is gekomen'.
 Winkler Prins, zesde druk (1947), deel IV, blz. 436: 'De Boekzaal'.